

NEPODERIVI JEANS NA GLAGOLJICI

Anica VLAŠIĆ-ANIĆ. *Pergamene iz traperica. Novootkriveni hrvatskoglagoljski fragmenti na pergameni iz 13. stoljeća u riječkoj kapucinskoj knjižnici*. Split: Redak, 2022., 406 str.

Nakladnička kuća Redak, među rijetkima u Hrvatskoj koja omogućuje digitalno tiskanje knjiga u malim nakladama, objavila je 2022. godine knjigu *Pergamene iz traperica* s podnaslovom *Novootkriveni hrvatskoglagoljski fragmenti na pergameni iz 13. stoljeća u riječkoj kapucinskoj knjižnici*. Autorica joj je Anica Vlašić Anić, umirovljena znanstvenica koja je svoj radni vijek provela u Staroslavenskome institutu, a ovom knjigom završava »znanstveno-kulturnu popularizaciju vlastitih otkrića« povezanih s glagoljicom.

U uvodu pod naslovom *O intertekstualnoj metaforičkoj sintagmi »Pergamene u trapericama«* (str. 7–16), navodeći svoja otkrića fragmenata i ostrižaka, autorica obrazlaže zašto je odabrala neuobičajen i intrigantan naslov svojoj knjizi. Istraživanjem knjižnica kapucinskih samostana u Varaždinu, Rijeci i Karlobagu pronalazila je fragmente i ostriške srednjovjekovnih kodeksa, ispisane glagoljičnim, latiničnim i hebrejskim pismom na crkvenoslavenskome, latinskome, hebrejskome i hebrejsko-aramejskome jeziku, koji su služili kao korice i hrptovi tiskanih knjiga iz ranoga novovjekovlja. Otkrila je četrnaest fragmenata na glagoljici. Autoričina otkrića važan su trag glagoljične pismenosti na neočekivanim mjestima kao što su kapucinski samostani. Zanimljivo je da su se kapucini koristili srednjovjekovnim pergamenama iz isluženih glagoljičnih kodeksa kao omotom ili hrptom za svoje latinične tiskane knjige. Riječ je o franjevačkome redu iz ranoga novovjekovlja koji nije povezan s glagoljaštvom. Međutim, dolaskom u Rijeku početkom 17. stoljeća kapucini su sagradili samostan uz staru crkvu sv. Augustina koja je prethodno pripadala augustinskomu redu. Historiografija je pokazala da su riječki augustinci možda bili dvojezični u bogoslužju. Stoga je moguće da su preko augustinaca došli do isluženih glagoljičnih kodeksa čijim su listovima omotavali i štitili svoje latinične knjige. Isto je tako moguće da su te knjige nabavili izravno od augustinaca, ali i to da su ih dobili od nekoga drugoga.

Najvažnija autoričina otkrića glagoljičnih fragmenata potječu upravo iz Rijeke i oni čine okosnicu ove knjige. Riječ je o otkrićima riječkih glagoljičnih fragmenata koji su datirani u 13. stoljeće. Za početke glagoljične pismenosti u Rijeci, koja je zasvjedočena tek od kasnoga srednjovjekovlja, ta su otkrića, po autoričinim riječima, prava senzacija. Ipak, takva konstatacija

zahtijeva oprez jer nije poznato mjesto njihova izvornoga podrijetla. Već je napisano da je riječ o glagoljčnim fragmentima koji su služili tek kao sekundarni materijal zaštite papirnih knjiga iz ranoga novovjekovlja. Autorica je taj otkriveni materijal u ranijim izlaganjima i člancima nazivala »pergamenama u trapericama« pa je tako nasloвила i svoju knjigu. Time je htjela naglasiti da su u novoj ulozi postali istovjetni nepoderivim zakrpama poput nepoderiva *jeansa* ili traper-materijala odjeće koji je dominirao u njezinoj mladosti. Dvostruka je uloga tih pergamentnih zakrpa: s jedne strane čuvaju mlade latinične tiskane knjige, a s druge strane čuvaju glagoljicu sa zapisima duboke starine.

Okosnicu knjige čine dugi osvrt na *Novootkriveni pergamentni dvolist »Riječkoga hrvatskoglagoljskoga homilijara« FgCap VlaThem iz 13. stoljeća* (str. 17–240) i na *Novootkriveni pergamentni dvolist »Hrvatskoglagoljskoga brevijara« FgCap VlaSerm iz 13. stoljeća* (str. 241–345).

Prvi je dio posvećen dvolistu iz homilijara, razrezanu na dva lista, označena kraticama kao FgCap VlaThem₁ i FgCap VlaThem₂, a služili su kao podstavni listovi na unutarnjoj stranici korica knjige *Themistii peripatetici lvcidissimi, Paraphrasis in Aristotelis, Posteriora, & Physica*, koja je tiskana u Veneciji 1542. godine. Riječ je o fragmentima crkvenoslavenskoga homilijara »staroga tipa« koji se na temelju paleografske, gramatičke i leksičke analize datira u prvu polovicu 13. stoljeća, odnosno u razdoblje neposredno prije pontifikata Inocenta IV., tijekom kojega je u Katoličkoj Crkvi (ponovno) dopušteno glagoljanje. Sadržajno je riječ o tekstu misnih perikopa i homilija Grgura Velikoga, Bede Časnoga i Hajma iz Halberstadta koje su se čitale od Bijeje nedjelje do Uzašašća Kristova. Posebno je važna homilija Hajma iz Halberstadta jer je riječ o crkvenoslavenskome prijevodu koji je jedinstven u glagoljaštvu.

Drugi je dio posvećen brevijarskomu dvolistu, također razrezanu na dva dijela, a označeni su kao FgCap VlaSerm₁ i FgCap VlaSerm₂. Dvolist je služio kao ovitak na vanjskim koricama knjige *Sermones Quadragesimales eximii doctoris, Fratris Jacobi de Voragine*, tiskane u Veneciji 1582. godine. Riječ je o fragmentima crkvenoslavenskoga brevijara s biblijskim tekstovima iz *Knjige postanka*. Na prvome listu nalazi se tekst od 29,1–29 do 32,8–30, a na drugome 28,13–22. Tekst potonjega s manjim se prekidom nastavlja u ostrišku (Post 28,5) koji su autorica i Milan Mihaljević obradili i objavili 2010. godine. Ti se fragmenti temeljem paleografske analize, koja otkriva da je riječ o glagoljčnome ustavu prijelaznoga razdoblja njegova oblikovanja, datiraju najkasnije u drugu polovicu 13. stoljeća. Sam pak ostrižak na temelju jezične analize datiran je najkasnije u početak 14. stoljeća.

Završni dijelovi knjige uključuju popis kratica (str. 345), kratica hrvatskoglagoljičnih (str. 349–351) i latinskih izvora (str. 252–354), literature (str. 355–373) te preslike samih pergamena (str. 252–354). Vrijednost knjige proizlazi iz detaljnoga opisa fragmenata i njihova sadržaja, paleografskih i jezičnih analiza uz prateću transliteraciju samih fragmenata. Važno je istaknuti da su mnogi leksemi potvrđeni kao stariji u usporedbi s dosad poznatim izvorima. Svi materijali restaurirani su u Hrvatskome državnom arhivu inicijativom autorice ove knjige koja se u završnoj biografskoj bilješci, aludirajući na Branka Fučića, naziva »grišna dijakica Anica pridivkom Vlašić-Anić« (str. 399). Knjiga *Pergamene iz traperica*, iako se izdvaja neobičnim autorskim stilom i diskursom, nezaobilazna je literatura za sve koji se zanimaju za razdoblje fragmenata i sjevernu skupinu crkvenoslavenskih liturgijskih knjiga na glagoljici.

Ivan BOTICA